

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Кафедра цивільного права та процесу

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з навчальної дисципліни «Господарське право»

для здобувачів вищої освіти
3-го курсу факультету ФЗН
ПП ННІ ПОЗН

Дніпро – 2016

Укладачі:

Конспект лекцій підготували **Коваленко А.В.** – завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підготовки кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; **Лускатова Т.О.** – старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підготовки кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Зуєв В.А. – завідувач кафедру цивільно-правових дисциплін Академії митної служби України, кандидат юридичних наук, доцент.

Легеза Ю.О. – доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права ДВНЗ «Національний гірничий університет», кандидат юридичних наук, доцент.

Конспект лекцій обговорений та схвалений на засіданні кафедри цивільного права та процесу «08» серпня 2016 р. протокол № 1.

ТЕМА № 1. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ЗАКОНОДАВСТВО

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Вступ.

1. Господарське право як галузь вітчизняного права.
2. Юридичне розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами правовідносин.
3. Господарське законодавство.
4. Господарське право як наука та навчальна дисципліна.

Висновки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : за станом на 12 лютого 2015 р. // ВВР України. – 2003. – №№ 18-22. – Ст. 144.
3. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар : станом на 18 березня 2013 р. / Д.Л. Тупчієнко, С.В. Мостовенко, С.Г. Деледивка [та інші]. К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 672 с.
4. Гетьманець О.П. Господарське право України : підручнику 2 ч // О.П. Гетьманець. - Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. - 368 с.
5. Господарське право (загальна частина): навчальний посібник / О.М. Обушенко, К.І. Чижмарь, Д.В. Журавльов, А.В. Коваленко, В.Б. Саксонов, Л.В. Межевська, Н.М. Обушенко, Л.Ю. Манукова., 2014. – 352 с.
6. Щербина В.С. Господарське право: підручник В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2013.
7. Господарське право: підручник / Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. – Х.: Право, 2012. – 696 с.
8. Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасницька, А.В. Смітюх та ін.; За ред. О.П. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: Одиссей, 2012. — 640 с.
9. Вінник О.М. Господарське право: Навчальний посібник. – 2-е вид., змін. та доп. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2009. – 766 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Комплексна характеристика поняття „Господарське право”.

ВСТУП

Поняття „Господарське право” може використовуватися у різних змістових значеннях:

як *галузь права*;

як *законодавство*;

як *наука*;

а також як *навчальна дисципліна*.

I. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВА.

Питання про господарське право як галузь права у вітчизняній юриспруденції до останнього часу залишається дискусійним.

Як відомо, поділ системи права на галузі здійснюється за певними критеріями, якими виступають *предмет і метод* правового регулювання.

Господарське право (як галузь права) - це система правових норм, що регулюють відносини з приводу безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ.

Отже, господарське право є комплексною галуззю права, що являє собою систему норм, які походять як від держави, так і від самих учасників відносин у сфері господарювання, за допомогою яких здійснюється правовий вплив на відносини, що виникають між суб'єктами господарського права під час організації та здійснення господарської діяльності, необхідний [вплив] для забезпечення ефективного функціонування господарського обороту й соціальної спрямованості суспільного виробництва, з метою утвердження та підтримання суспільного господарського порядку.

II. ЮРИДИЧНЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ПРАВОВІДНОСИН

У сфері господарювання можуть виникати й інші відносини, що не мають усіх ознак господарських відносин, а відтак не регулюються Господарським кодексом і нормами інших нормативно-правових актів господарського законодавства.

Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин **юридично визначено** у ст. 4 ГК України.

Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин, яке встановлюється цією статтею, має суттєве значення для правильного застосування відповідних положень як цього кодексу, так і інших нормативно-правових актів. Зазначена стаття дозволяє більш чітко окреслити предмет регулювання, визначений у ст. 1 ГК, вказуючи на види відносин, до яких *не застосовуються* його положення. Необхідність такої

вказівки обумовлена тим, що деякі види відносин мають схожі ознаки з *господарськими відносинами*, що іноді ускладнює визначення їх предметної належності у правовому регулюванні.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ.

Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин має суттєве значення для правильного застосування відповідних положень як Господарського кодексу, так і інших нормативно-правових актів.

ІІІ. ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО.

Господарське законодавство також складається з великого масиву взаємопов'язаних між собою нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють господарські відносини. В своїй сукупності ці нормативно-правові акти складають систему господарського законодавства.

Система господарського законодавства - це розташування господарсько-правових актів з урахуванням їх зв'язків і властивостей.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ.

Відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, Господарським Кодексом, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами. Таким чином, господарське законодавство також складається з великого масиву взаємопов'язаних між собою нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють господарські відносини. В своїй сукупності ці нормативно-правові акти складають систему господарського законодавства.

ІV. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.

Наука господарського права досліджує історію становлення та розвитку системи правового регулювання й охорони господарських відносин в Україні й за кордоном, виявляє основні тенденції та закономірності, прогалини і колізії у господарському законодавстві та напрацьовує рекомендації щодо вдосконалення як правового регулювання, так і правозастосовчої практики, використовуючи різноманітні наукові методи: аналізу, синтезу, історичний, евристичний, синергетичний, формально-юридичний та порівняльно-правовий, а також інші.

Господарське право як навчальна дисципліна - це сукупність знань і навичок правового регулювання господарської діяльності та використання відповідних правових норм у практиці господарювання при здійсненні професійної юридичної діяльності.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ.

Наука господарського права досліджує історію становлення та розвитку системи правового регулювання й охорони господарських відносин в Україні й за кордоном, виявляє основні тенденції та закономірності, прогалини і колізії у господарському законодавстві та напрацьовує рекомендації щодо вдосконалення як правового регулювання, так і правозастосовчої практики. Навчальна дисципліна «Господарське право» ґрунтується на надбаннях господарсько-правової науки (щодо історії становлення, правових засобів функціонування господарського права, тенденцій його розвитку та вдосконалення тощо), передбачає аналіз і вивчення основних засад правового регулювання господарських відносин і практики застосування актів господарського законодавства.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Отже, *господарське право є комплексною галуззю права*, що являє собою систему норм, які походять як від держави (імперативні та диспозитивні норми), так і від самих учасників відносин у сфері господарювання (мікронорми — локальні норми), за допомогою яких здійснюється правовий вплив на відносини, що виникають між суб'єктами господарського права під час організації та здійснення господарської діяльності, необхідний для забезпечення ефективного функціонування господарського обороту й соціальної спрямованості суспільного виробництва, з метою утвердження та підтримання суспільного господарського порядку.

Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин має суттєве значення для правильного застосування відповідних положень як Господарського кодексу, так і інших нормативно-правових актів.

Господарське законодавство також складається з великого масиву взаємопов'язаних між собою нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють господарські відносини.

Наука господарського права досліджує історію становлення та розвитку системи правового регулювання й охорони господарських відносин в Україні й за кордоном, виявляє основні тенденції та закономірності, прогалини і колізії у господарському законодавстві та напрацьовує рекомендації щодо вдосконалення як правового регулювання, так і правозастосовчої практики, використовуючи різноманітні наукові методи.

Навчальна дисципліна «Господарське право» ґрунтується на надбаннях господарсько-правової науки (щодо історії становлення, правових засобів функціонування господарського права, тенденцій його розвитку та вдосконалення тощо), передбачає аналіз і вивчення основних засад правового регулювання господарських відносин і практики застосування актів господарського законодавства.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: господарське право, предмет правового регулювання господарського права, метод правового регулювання господарського права, господарська діяльність, підприємництво, самостійність, ініціативність, систематичність, ризиковість, господарські правовідносини, організаційно-господарські відносини, виробничо-господарські відносини, внутрішньо-господарські відносини, норми господарського права, господарське законодавство.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику господарського права як науки та навчальної дисципліни; предмет, методи та систему господарського права як галузі вітчизняного права; загальну характеристику господарського законодавства. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері регулювання господарських відносин.

ТЕМА № 4 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Вступ.

1. Суб'єкти господарського права (учасники відносин у сфері господарювання).

2. Визначення та ознаки суб'єктів господарювання (господарської діяльності).

3. Загальна характеристика видів суб'єктів господарювання в Україні.

Висновки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : за станом на 09 квітня 2015 р. // ВВР України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.

2. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар : за станом на 18 березня 2013 р. / Д.Л. Тупчієнко, С.В. Мостовенко, С.Г. Деледивка [та інші]. К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 672 с.

3. Про кооперацію : Закон України від 10 липня 2003 р. № 1084-IV : за станом на 15 квітня 2014 р. // ВВР України від 30.01.2004 р. - № 5. – ст. 35.

4. Гетьманець О.П. Господарське право України : підручнику 2 ч // О.П. Гетьманець. - Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. - 368 с.

5. Щербина В.С. Господарське право: підручник В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2013.

6. Господарське право: підручник / Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. – Х.: Право, 2012. – 696 с.

7. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права : монографія / В.С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Комплексна характеристика суб'єктів господарювання в Україні.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних основних завдань:

1) здійснити порівняльну характеристику понять «суб'єкти господарського права», «учасники відносин у сфері господарювання», «суб'єкти господарювання»;

2) проаналізувати визначення та ознаки суб'єктів господарювання (господарської діяльності);

3) надати загальну характеристику видів суб'єктів господарювання в Україні.

ВСТУП

16 січня 2003 р. Верховна Рада України прийняла Господарський кодекс нашої держави. Як зазначено у його преамбулі, він встановлює відповідно до Конституції правові основи господарської діяльності (господарювання), що базується на різноманітності суб'єктів господарської діяльності різних форм власності. Господарський кодекс має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі – підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальної спрямованості відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі нашої країни, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами та підсистемами.

Розвиток економічних відносин у сучасній Україні тісно пов'язаний із поширенням різноманітних суб'єктів господарської діяльності, бурхливими процесами утворення й змін, припинення, реорганізації та ліквідації, а також відродження суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм.

I. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА (УЧАСНИКИ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ).

У фаховій навчальній та науковій літературі використовуються різні поняття - „суб'єкт господарського права”, „суб'єкт господарських правовідносин”, „учасник господарських відносин (учасник відносин у сфері господарювання)” та „суб'єкт господарювання (господарської діяльності)”.

У чинному вітчизняному господарському законодавстві, зокрема Господарському кодексі України, закріплено наступні поняття – „учасник відносин у сфері господарювання” та „суб'єкт господарювання”.

Згідно положень ст. 2 Господарського кодексу України «**учасниками відносин у сфері господарювання** є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності».

Суб'єкти господарського права (господарських правовідносин) - це учасники господарських відносин, що безпосередньо здійснюють господарську діяльність або управляють такою діяльністю, створені у встановленому законом порядку, мають необхідне для здійснення такої діяльності майно і володіють господарською правосуб'єктністю.

Суб'єкти господарського права надзвичайно різноманітні, тому їх класифікують, тобто поділяють на групи.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ.

Таким чином, доктринальне визначення „суб'єкта господарського права” фактично співпадає з легальним визначенням „учасників відносин у сфері господарювання”, що міститься у *ст. 2 ГК України*. А, отже, усіх вищезазначених суб'єктів можна розглядати як суб'єктів господарського права.

Найбільшу ж і найважливішу для господарської діяльності групу суб'єктів господарського права складають суб'єкти господарювання. Тому саме їх правовому статусу в подальшому приділяється головна увага.

II. ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЗНАКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ (ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ).

На сучасному етапі розвитку вітчизняної юриспруденції поняття суб'єкта господарювання визначено як на легальному рівні – у чинному національному законодавстві в Господарському кодексі України (далі – ГК України), ЗУ „Про ліцензування видів підприємницької діяльності”, так і на теоретичному рівні – у численних наукових і навчальних роботах.

Легальне визначення поняття суб'єкта господарювання міститься також у ч. 1 ст. 55 ГК України „Поняття суб'єкта господарювання”: „Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську

компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством”.

Отже, за логікою законодавця, суб'єкт господарювання, як учасник відносин у сфері господарювання, має особливий правовий статус тому, що він *безпосередньо здійснює господарську діяльність*. Усім іншим учасникам така ознака не притаманна, хоча їх дії мають той чи інший конкретний зв'язок саме з цією діяльністю.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ.

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

ІІІ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ.

Стосовно видів суб'єктів господарської діяльності також є їх перелік, вміщений у ГК (який, при цьому, не є вичерпним), ЦК України, а також різноманітні наукові підходи до їх класифікації на підставі використання різних критеріїв для їх визначення та поділу.

Відповідно до ч. 2 ст. 55 ГК України „суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці”.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ.

На теоретичному рівні немає єдності, оскільки використовуються різні критерії поділу суб'єктів господарського права й суб'єктів господарської діяльності на види. Водночас, навіть використовуючи схожі критерії для здійснення їх класифікації, певні групи та їх характеристика також відрізняються.

Таким чином, ні в сучасному національному законодавстві, ні у вітчизняній теорії юриспруденції, не існує сталої та узгодженої системи класифікації суб'єктів господарської діяльності.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Підсумовуючи вищевикладене слід вказати, що поняття суб'єкта господарювання визначено як у чинному національному законодавстві, так і у наукових й навчальних роботах.

Серед ознак, вміщених У ст. 55 ГК України закріплено наступні ознаки суб'єкта господарювання: *учасник господарських відносин; безпосереднє здійснення господарської діяльності; реалізація в процесі господарської діяльності господарської компетенції (сукупності господарських прав і обов'язків); наявність майнової відокремленості; самостійна відповідальність за своїми зобов'язаннями, у межах свого майна* (крім випадків, передбачених законодавством). У науковій літературі до наданого законодавцем переліку додають іще визначення *організаційно-правової форми та легітимацію суб'єкта господарювання*. Усі ці ознаки в сукупності й характеризують учасника господарських відносин саме як суб'єкта господарювання.

Стосовно видів суб'єктів господарської діяльності також є їх перелік, вміщений у ГК України (який, при цьому, не є вичерпним), ЦК України, а також різноманітні наукові підходи до класифікації суб'єктів господарювання на підставі використання різних критеріїв для їх визначення та поділу.

Класифікація видів суб'єктів господарювання, подана в ч. 2 ст. 55 ГК України, включає колективних та індивідуальних суб'єктів господарювання: господарські організації та фізичні особи. При цьому, згідно з ГК України слід виділити два основних види колективних суб'єктів господарської діяльності, це: господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України; а також державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України. Проте, кожен з цих кодексів пропонує свою, неузгоджену з іншим систему класифікації суб'єктів, а також передбачає різний порядок їх утворення, різні переліки необхідних установчих документів тощо. При спільному предметі регулювання певних питань це є неприпустимим, оскільки створює можливість застосування до однакових відносин різних норм права. Загалом, слід зауважити, що нормативно-правова база, яка регулює зазначені питання, характеризується наявністю, з одного боку – численних повторів, з іншого – протиріч, а тому потребує удосконалення.

Поряд з тим, зважаючи на те, що суб'єкти господарювання надзвичайно різноманітні, в науці їх також класифікують використовуючи різні підходи.

Так, за *обсягом і змістом господарської правосуб'єктності* суб'єкти господарського права поділяють на: суб'єктів основної (первинної) ланки господарювання, що здійснюють господарську діяльність; господарські об'єднання, що здійснюють як господарську діяльність, так і керівництво нею; органи господарського керівництва, що здійснюють переважно управління господарською діяльністю; обласні, районні ради і державні адміністрації; органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські

ради та їх виконавчі комітети; інші суб'єкти господарського права – споживачі, громадян, громадські та інші організації тощо.

За характером здійснюваної діяльності: суб'єкти господарювання, тобто суб'єкти господарського права, які безпосередньо здійснюють господарську діяльність; суб'єкти господарського права, які здійснюють керівництво господарською діяльністю, в т. ч. організацію такою діяльністю.

Залежно від форм власності, на базі якої вони функціонують. Згідно з цим розрізняють державні, комунальні, колективні, приватні та змішані (функціонують на базі двох або більше форм власності) суб'єкти господарського права.

За особовим складом суб'єктів господарювання поділяють на: окремих осіб – індивідуальних підприємців та об'єднання осіб – господарські організації.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: учасники господарських відносин, суб'єкти господарської діяльності, юридична особа, фізична особа - підприємець, організаційно-правова форма, утворення суб'єкта господарювання, установчі документи, статут, установчий договір, державна реєстрація суб'єкта господарювання, відособлені підрозділи суб'єктів підприємництва, припинення діяльності суб'єкта господарювання.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику правового регулювання створення, діяльності, реорганізації та припинення суб'єктів господарювання. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері правового регулювання створення, діяльності, реорганізації та припинення суб'єктів господарювання.

ТЕМА № 15 ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА СПОЖИВАЧІВ (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Вступ.

1. Поняття та механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.

2. Способи захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання.

3. Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.

Висновки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : за станом на 09 квітня 2015 р. // ВВР України. – 2003. – №№ 18-22. – Ст. 144.

2. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар : станом на 18 березня 2013 р. / Д.Л. Тупчієнко, С.В. Мостовенко, С.Г. Делєдивка [та інші]. К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 672 с.

3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ : за станом на 28.12.2014 р. // Верховна Рада України // Голос України від 08.06.1991

4. Гетьманець О.П. Господарське право України : підручнику 2 ч // О.П. Гетьманець. - Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. - 368 с.

5. Щербина В.С. Господарське право: підручник В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2013.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Мета лекції полягає у комплексній характеристиці механізму захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів в Україні.

Виходячи із вказаної мети, в лекції поставлені наступні завдання:

1) визначити поняття та елементи механізму захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів;

2) розглянути способи захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання;

3) висвітлити форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.

ВСТУП

В Україні право на не заборонену законом підприємницьку діяльність (а підприємницька діяльність — це різновид діяльності господарської) є конституційним правом людини і громадянина (ст. 42 Конституції України). Показово, що та ж сама стаття визначає і обов'язок держави захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяти діяльності громадських організацій споживачів. Тому не випадково у ч. 1 ст. 20 ГК України зазначено, що держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Отже, реалізація прав суб'єктів господарювання та споживачів за своєю

суттю є єдиним процесом, де права одних суб'єктів кореспондують з обов'язками інших.

I. ПОНЯТТЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА СПОЖИВАЧІВ.

Господарський кодекс України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. У цілому ж, господарське законодавство України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.

Законодавством України ще на початку самостійного її існування передбачено право споживачів на гарантію, що придбана ними продукція вироблена з додержанням санітарно-гігієнічних, у тому числі радіологічних, протиепідемічних норм і правил та інших встановлених вимог, які виключають небезпеку для життя і здоров'я людей або заподіяння шкоди їх майну.

Виконання суб'єктами підприємницької діяльності своїх завдань і функцій забезпечується державою — політичними, економічними та юридичними гарантіями, встановленням сприятливого правового режиму їхньої діяльності. З цією метою в законодавчому порядку визначається їх компетенція, правове становище, внаслідок чого вони можуть бути учасниками державних, адміністративних, трудових, цивільних, господарських, господарсько-процесуальних та інших правовідносин.

Суб'єкти господарювання мають право брати участь у цивільному судочинстві як суб'єкти захисту своїх прав та інтересів, оскільки вони задовольняють державні, колективні та громадські інтереси.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ.

Отже, *механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів* — це сукупність взаємопов'язаних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких поведінка суб'єктів господарювання, їх контрагентів (у тому числі споживачів) та державних органів у їх правовідносинах приводиться у відповідність до вимог, заборон і дозволів, що містяться у нормах права.

II. СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.

Відповідно ч. 2 ст. 20 ГК України «кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів.

Важливим шляхом захисту прав суб'єктів господарювання і споживачів є *визнання наявності або відсутності прав*, оскільки таке визнання є

необхідною передумовою для визначення правомірності поведінки порушника права.

Акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів, у судовому порядку повністю або частково визнаються недійсними. Поновлення порушених прав може відбуватися шляхом *відновлення становища*, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

Припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, є тим способом захисту, до якого слід звертатися перш за все. Ефективним засобом захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів є *присудження до виконання обов'язку в натурі*.

Учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен *відшкодувати завдані цим збитки* суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено.

Штрафними санкціями є господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

За порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть також застосовуватися *оперативно-господарські санкції*.

За порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування можуть бути застосовані *адміністративно-господарські санкції*.

Захисту прав суб'єктів господарювання можуть слугувати й *установлення, зміни і припинення господарських правовідносин*.

Захист прав суб'єктів господарювання може здійснюватись також *іншими способами, передбаченими законом*.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ.

Таким чином, господарські права та інтереси суб'єктів господарської діяльності відповідно до ст. 20 Господарського кодексу України захищаються такими способами: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування

штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом.

ІІІ. ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА СПОЖИВАЧІВ.

Чинне законодавство виділяє такі форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів:

1. Нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання.

Цей вид захисту полягає у тому, що окремі угоди потребують додаткових гарантій щодо захисту прав власника через нотаріальне посвідчення набуття та передачі прав власності. Воно є юридичною фіксацією набуття прав власника, яке знаходиться в основі вирішення судами спорів про порушення такого права.

2. Адміністративний захист.

Адміністративний захист — це засіб адміністративного примусу, який застосовується як при наявності, такі при відсутності правопорушення, спрямований на запобігання правопорушенням та усуненню їх шкідливих наслідків.

3. Претензійний порядок врегулювання спорів.

Однією із умов захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання є дотримання досудового претензійного порядку врегулювання спорів. Як правило, спор може бути переданий на розгляд господарському суду лише після прийняття сторонами заходів безпосереднього врегулювання конфлікту.

4. Судовий захист прав суб'єктів господарювання.

Звернення суб'єктів господарювання до суду з позовом про захист власних прав і законних інтересів є на сьогодні найбільш ефективною формою встановлення порушених прав. Переваги судового захисту очевидні, оскільки суд є незалежним і підпорядковується лише закону.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ.

Отже, загальновизнаними є такі форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів: *нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання; адміністративний захист; претензійний порядок врегулювання спорів; судовий захист прав суб'єктів господарювання.*

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

Таким чином, *захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів — це діюча система правових та організаційно-технічних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав і законних інтересів цих суб'єктів та недопущення їх порушень. Механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів — це сукупність взаємопов'язаних правових засобів, способів і*

форм, за допомогою яких поведінка суб'єктів господарювання, їх контрагентів (у тому числі споживачів) та державних органів у їх правовідносинах приводиться у відповідність до вимог, заборон і дозволів, що містяться у нормах права.

У цілому, господарські права та інтереси суб'єктів господарської діяльності відповідно до ст. 20 ГК України захищаються такими способами: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом».

Загальноновизнаними є такі форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів: *нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання; адміністративний захист; претензійний порядок врегулювання спорів; судовий захист прав суб'єктів господарювання.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: захист прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності, форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів, розгляд господарських спорів господарськими судами, захист прав суб'єктів господарювання при їхньому порушенні незаконними актами державних органів.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику поняття та механізму захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства щодо механізму захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у процесі захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів.